

Boro Kontić

Prvi stan

U svoj prvi stan uselili smo se četiri mjeseca uoči rata. Prije nego smo unijeli stvari adaptirali smo ga mjesecima. Od zidova i podova do vrata, prozora i grijanja. Da li da i spominjem nepouzdanu i nepredvidljivu majstore?

Uglavnom, strpljivo smo podnosili nevolje jer smo znali da gradimo prostor koji će biti naš dom. Godinama smo bili postanari. U socijalizmu je to bilo uobičajeno. Stanova za iznajmljivanje bilo je samo u privatnim kućama u rubnim dijelovima grada. A to su, najčešće, bile kuće bez fasade, grijanja... Stoga smo željeli urediti stan kako smo sanjali godinama. Dupli prozori, topli podovi, čiste prozračne boje.

Rat je počeo u aprilu 1992. Mjesecima je slutilo na katastrofu, ali čovjek definitivno nema sposobnost da razaranje dalekih gradova i krvave TV slike prihvati kao svoju budućnost.

Ispostavilo se da je naš stan, iako u centru grada, zapravo na prvoj liniji fronta. Linija razdvajanja vojski, koja se neće pomjerati naredne četiri godine, uspostavljena je tristo metara od naših prozora. Prve granate su pale bukvalno ispred ulaznih vrata zgrade. Sva prozorska stakla rasula su se u hiljade krhotina. U prozorske okvire smo umetnuli plastične folije. Sve je postalo mutno i sivo. Čak i usred vedrog dana. Kad bi ponekad otvorili prozore svijet je još pokazivao svoje zavodljive čari. Zelenilo koje buja, cvrkut ptica, nebesko plavetnilo, ljudske glasove...

Iza plastičnih folija dopirala je grmljavina granata, puščana paljba i mitraljeski rafali, ponekad u ritmu navijačkih pjesama. Nestalo je struje, ostali smo bez hrane. Uхватила me panika i jedne sam večeri predložio supruzi da, s našim osmogodišnjim sinom, ode iz Sarajeva. Najavljen je jedan od zadnjih konvoja kojim su civili napuštali grad pod opsadom. Sjedili smo za stolom. Dječak je postrojavao svoje igračke. Moje je objašnjenje bilo naizgled jednostavno: „Novinar sam, urednik velikog programa, ne mogu otići. Svi novinari iz svijeta dolaze ovdje“. Saslušala me je i mirno odgovorila: „Postoje samo dvije mogućnosti. Odlazimo zajedno ili ostajemo zajedno. Trećeg nema!“.

Čudno, otada mi je laknulo, iako se naš život pretvorio u neprestano pripitomljavanje haosa. Nema struje! Ima čaša ispunjena uljem u koju umočiš pertlu iz patike. Nema vode! Dovoljna je proljetna kiša i ekser kojim izbušiš rupu u oluku, nekih metar visine od pločnika. Ne možeš vjerovati kojom brzinom napuniš kadu. Ili uzmeš kanistere, otpješačiš deset kilometara i natočiš vodu u pivari sa stogodišnjim bunarima. Pod uvjetom da ostaneš živ. Nema hrane. Uvijek postoji zamjena za sve. I glad je rješenje.

Jednog dana sam ranjen. Putovao sam sa dvadesetak radnika radio-televizije do grada. Svi smo se natrpali u vozilo koje u normalnim okolnostima prima osam putnika. U jednom trenutku, dok se kombi glavnom cestom kretao velikom brzinom, pukao je bočni prozor, i svi su kao po komandi pogledali prema meni. Moja se jakna rascvjetala na leđima. Okrenuo sam se prema ostalim, i u nevjerici pitao: Je li ovo mene pogodilo? Svi su suosjećajno klimali glavama. Granata je pala nekih sto metara dalje i geler je dugo putovao, razbio staklo i zabio se u moja leđa. Probio je i tešku jaknu, što ga je dodatno usporilo. Rana je zarastala mjesecima. I danas imam pristojan ožiljak. Nedavno, dok sam snimao vilicu, tehničar na rentgenu me je pitao: „Šta vam je ovo na gornjem dijelu leđa? Neki komad metala?“ Nisam ni znao da je taj geler ostao u tijelu. Umrijeće sa mnom.

Počeo sam izvještavati za Radio Glas Amerike. Jedan od prvih poslova bila je konferencija za štampu Vitalija Ćurkina, pomoćnika ministra inostranih poslova Rusije. Rusi su bili izvan bosanskog sukoba tokom prve dvije ratne godine. Do tada zabavljeni svojim unutrašnjim problemima i otupjelim vođom Jeljcinom, krajem februara 1994. pozvani su, kako bi bosanski Srbi lakše prihvatili najavljeni Nato ultimatum. Srbi su morali povući svoju tešku artiljeriju dvadeset kilometara od Sarajeva uz prijetnju vazdušnih udara. Svemu je prethodila jedna minobacačka granata ispaljena sa srpskih položaja na sarajevsku tržnicu Markale, u centru grada. Poginulo je 68 Sarajlija a njih skoro dvjesto ranjeno. I to je probudilo Zapad.

Tako je stigao Vitalij Ćurkin. Za pristanak Srba da se povinuju NATO ultimatumu odlučujuća činjenica bio je najavljeni dolazak ruske vojske u BiH.

Političari u Sarajevu su se tješili da „dolazak Rusa nije zbog Srba već na osnovu američke podrške Jeljcinu kako bi ovaj ušutkao unutrašnje protivnike“. U

medijima se pojavila teza da je ovim od Sarajeva napravljen novi Berlin. U gradu su bile britanske, francuske, ruske trupe - samo je nedostajali Amerikanci i zid.

Jedino su političari izgledali zadovoljni. Generalni sekretar Nata, Manfred Verner, pozdravio je ulogu Rusije: „posebno u posljednjoj fazi kada je pomogla da se postigne ovakav rezultat“. Ruske vojnike, koji su prvi put ugazili u Bosnu, 21. februara 1994. dočekalo je narodno veselje na Palama, ratnom sjedištu srpskih političara. Na ražnju se pekao vo, iznosio se hljeb i sol, a stariji ljudi su dodavali djecu u ruke ruskih vojnika na oklopnim vozilima. Nisu im ni ruski vojnici ostali dužni. Svako malo pokazivali su egzaltiranoj masi tri prsta - srpski simbol. Jedna od lokalnih novina uočila je na dočeku Rusa i beogradskog književnika Momu Kapora. Objavili su njegov dijalog sa mladićima s Pala: „Zašto volite Ruse“, pitao ih je čika Momo? „Zato što su na našoj strani“, odgovorili su uglas.

Završavajući političke razgovore u Sarajevu, Vitalij Ćurkin se februara 1994. obratio grupi novinara. Na kraju diplomatskog dijela, na opšte zaprepaštenje prisutnih, mudrovaio je o poretku stvari u svijetu. Bukvalno je rekao: „Rat je seksi. Rat je teren na kojem novinari prave karijere, a generali činove. Diplomate na ratu zarađuju novac i imena, a vojnici i civili gube svoje živote“.

Rat je trajao još godinu i po. Naš je stan bio toliko devastiran da smo, odmah nakon mirovnog sporazuma, krenuli u adaptaciju. Prvo smo promijenili prozorska stakla i okrečili zidove. Bili su crni od gara jer smo zimi ložili peć usred dnevne sobe. Naš je sin poslije četiri godine pauze i učenja u podrumu krenuo u šesti razred osnovne škole. Skoro svi naši predratni prijatelji više nisu bili tu.

Dvadeset godina nakon sarajevskog susreta sa novinarima Vitalij Ćurkin je umro. Iznenadni srčani udar, kažu. Umro je u New Yorku kao stalni ambasador Rusije u Ujedinjenim nacijama. Većina političkih i vojnih ličnosti sa naslovnih strana novina za vrijeme bosanskog rata ili je umrla ili je osuđena na zatvorske kazne zbog ratnih zločina. Ili oboje. Istovremeno su glavni kandidati da se po njima imenuju ulice i trгови bosanskih gradova. Vitaliju Ćurkinu su bosanski Srbi odmah postavili kamenu ploču i najavili spomenik u dijelu Sarajeva koji su osvojili u ratu.

Šta je s mladim ljudima, koji su rođeni u vrijeme kada je okončan rat, i mir stigao u Bosnu i Hercegovinu, neko bi se upitao? Ti su ljudi danas u godinama kada sa partnerima iznajmljuju, možda kupuju prvi stan.

Rekao bih da su u boljoj poziciji nego mi. Sve je povoljnije nego onda. Više je praznih stanova, možete ih pronaći na svakoj lokaciji, postoje krediti, pomoć gradskih vlasti... Jedino su cijene kvadratnog metra „otišle u nebo“.

U poretku stvari nešto je ipak ostalo nepromijenjeno. Recimo, pogled na prve stranice novina, kompjuterske ili televizijske ekrane. Čitajući naslove može vam se učiniti da rat nije završio prije trideset godina nego prije trideset dana ili čak trideset minuta? Dominiraju sjećanja na masovne zločine, koncentracione logore, ubistva bez kazni, žrtve bez ikakvog javnog suosjećanja, majke koje su ostale same...

U prvom planu su i političari koji ne prijetu ostavkama nego ponovnim ratom ili ispaljuju rečenice koje poput noža paraju krhku opnu javnog mnijenja. Znam da ništa nije isto i da stvari nisu uporedive, ali skoro kao u onaj radosni dan kada smo moja supruga, naš sin i ja krenuli da adaptiramo naš prvi stan.